

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО
ГОСПОДАРСТВА ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЮ ЕКОНОМІКОЮ**

УДК: 620.9:338.432

DOI: 10.37128/2411-4413-2020-2-1

**ДЕРЖАВНЕ
РЕГУЛЮВАННЯ
СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ
ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ**

КАЛЕТНИК Г.М.,
*доктор економічних наук, професор,
академік НААН України,
завідувач кафедри адміністративного
менеджменту та альтернативних
джерел енергії,*

ЄМЧИК Т.В.,
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри аграрного менеджменту
та маркетингу,
Вінницький національний аграрний університет
(м. Вінниця)*

Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики, 2020, № 2

У статті соціально-економічний розвиток сільських територій розглядається як важлива складова соціальної та регіональної політики. Зазначається, що в умовах трансформаційної економіки він повинен базуватися на нових засадах організаційного забезпечення і фінансування, підтримці комплексного розвитку сільських територій, залучення інвестиційних ресурсів, виходячи з потреб сільського населення.

Визначено, що однією з основних причин кризи в українському селі є втрата державою контролю над процесами соціально-економічного розвитку сільських територій. Досліджено, що найважливішою передумовою виходу з кризи є створення ефективної системи державного регулювання у сільському секторі України.

Запропоновано формування самодостатніх (зокрема у фінансовому плані) територіальних громад сільських територій – один зі шляхів соціально-економічного розвитку сільських територій.

Проаналізовано, що державна політика України у сфері місцевого самоврядування ґрунтується на інтересах жителів територіальних громад та передбачає децентралізацію влади, тобто передачу значного обсягу влади, ресурсів і відповідальності від органів місцевого самоврядування місцевим органам влади. Ця політика базується на положеннях Європейської хартії місцевого самоврядування та найкращих світових стандартах зв'язків із громадськістю.

Зосереджено увагу на державному регулюванні процесів розвитку сільських територій – головному пріоритеті державної політики у векторі європейської інтеграції зовнішньої політики України. Посилення важливості вирішення проблем сільських територій вимагає зміни орієнтації держави у напрямку підвищення інвестиційної привабливості сільських територій, запровадження структурної перебудови сільської економічної інфраструктури

до збалансованого багатофункціонального розвитку, формування організаційно-економічного інструменту для управління ризиками та безпекою розвитку сільських територій.

Установлено, що однією з головних умов ефективного функціонування місцевих бюджетів є забезпечення формування достатніх фінансових ресурсів для їхньої незалежності та самостійності і задоволення потреб населення сільських територій.

Ключові слова: концепція, децентралізація, сільські території, соціально-економічний розвиток, стратегія, мотивація.

Рис.: 4. Табл.: 2. Літ.: 16

STATE REGULATION OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF RURAL AREAS IN UKRAINE

KALETNIK Grygorii,
Doctor of Economic Sciences, Professor,
Academician of NAAS of Ukraine,
Head of the Department of Administrative
Management and Alternative Energy Sources,

YEMCHYK Tetiana
PhD in Economics,
Associate Professor, Department of Agrarian Management and Marketing,
Vinnitsia National Agrarian University
(Vinnitsia)

The article deals with the social and economic development of rural areas as an important component of social and regional policy. It is noted that in the terms of a transformational economy, it should be based on new principles of organizational support and financing, support for integrated rural development, attracting investment resources, based on the needs of the rural population.

It is determined that one of the main causes of the crisis in the Ukrainian countryside is the loss of state control over the processes of socio-economic development of rural areas. It is investigated that the most important precondition for overcoming the crisis is the creation of an effective system of state regulation in the rural sector of Ukraine.

The formation of self-sufficient (in particular in financial terms) territorial communities of rural areas is proposed is one of the ways of socio-economic development of rural areas.

It is analyzed that the state policy of Ukraine in the field of local self-government is based on the interests of residents of territorial communities and provides for decentralization of power, i.e. transfer of large amounts of power, resources and responsibilities from local governments to local authorities. This policy is based on the provisions of the European Charter of Local Self-Government and the best world standards of public relations.

The focus of research is state regulation of rural development processes – the main priority of public policy in the vector of European integration of Ukraine's foreign policy. Increasing the importance of solving the problems of rural areas requires a change of state orientation in the direction of increasing the investment attractiveness of rural areas, introduction of structural adjustment of rural economic infrastructure to balanced multifunctional development, formation of organizational and economic tool for risk management and safety of rural development.

It is established that one of the main conditions for the effective functioning of local budgets is to ensure the formation of sufficient financial resources for their independence and autonomy in order to meet the needs of the rural population.

Key words: concept, decentralization, rural areas, social and economic development, strategy, motivation.

Fig.: 4. **Tabl.:** 2. **Lit.:** 16

ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ В УКРАИНЕ

КАЛЕТНИК Г.Н.,
доктор экономических наук, профессор,
академик НААН Украины,
заведующий кафедрой административного менеджмента
и альтернативных источников энергии,

ЕМЧИК Т.В.,
кандидат экономических наук,
доцент кафедры аграрного менеджмента и маркетинга,
Винницкий национальный аграрный университет
(г. Винница)

В статье социально-экономическое развитие сельских территорий рассматривается, как важная составляющая социальной и региональной политики. Отмечается, что в условиях трансформационной экономики он должен базироваться на новых принципах организационного обеспечения и финансирования, поддержке комплексного развития сельских территорий, привлечения инвестиционных ресурсов, исходя из потребностей сельского населения.

Определено, что одной из основных причин кризиса в украинском селе есть потеря государством контроля над процессами социально-экономического развития сельских территорий. Доказано, что важнейшей предпосылкой выхода из кризиса является создание эффективной системы государственного регулирования в сельском секторе Украины.

Предложено формирование самодостаточных (в частности в финансовом плане) территориальных общин сельских территорий - один из путей социально-экономического развития сельских территорий.

Проанализировано, что государственная политика Украины в сфере местного самоуправления основывается на интересах жителей территориальных общин и предусматривает децентрализацию власти, то есть передачу большого количества власти, ресурсов и ответственности от органов местного самоуправления местным органам власти. Эта политика базируется на положениях Европейской хартии местного самоуправления и лучших мировых стандартах связей с общественностью.

Сосредоточено внимание на государственном регулировании процессов развития сельских территорий - главном приоритете государственной политики в векторе европейской интеграции внешней политики Украины. Усиление важности решения проблем сельских территорий требует изменения ориентации государства в направлении повышения инвестиционной привлекательности сельских территорий, внедрение структурной перестройки сельской экономической инфраструктуры к сбалансированному многофункциональному развитию, формирования организационно-экономического инструмента для управления рисками и безопасностью развития сельских территорий.

Установлено, что одним из главных условий эффективного функционирования местных бюджетов является обеспечение формирования достаточных финансовых ресурсов для их независимости и самостоятельности и удовлетворения потребностей населения сельских территорий.

Ключевые слова: концепция, децентрализация, сельские территории, социально-экономическое развитие, стратегия, мотивация.

Рис.: 4. Табл.: 2. Лит.: 16

Постановка проблеми. Соціально-економічний розвиток сільських територій є важливою складовою соціальної та регіональної політики. В умовах трансформаційної економіки він повинен базуватися на нових засадах організаційного забезпечення і фінансування та визначатися пріоритетами державного регулювання: підтримка комплексного розвитку сільських територій; залучення інвестиційних ресурсів, виходячи з потреб сільського населення. Крім того, сучасний розвиток сільських територій України характеризується значними відмінностями за рівнем їхнього соціально-економічного розвитку, неузгодженістю низки законодавчих та нормативно-правових актів, не достатньо чітко визначеною національною стратегією. Це зумовлює необхідність пошуку та формування ефективних механізмів функціонування і розвитку сільських територій України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у вивчення проблеми державного регулювання та управління соціально-економічним розвитком сільських територій зробили Калетнік Г.М., Гончарук І.В., Мазур А.Г., Кубай О.Г., Ковальчук С.Я., Стегней М.І., Гаркуша О.М., Перебийніс В.І., Гавриш В.І., Перебийніс Ю.В., Смирнова С.М., Смирнов В.М., Богомаз А.О., Харчук С.А. та інші.

Вклад вчених у розвиток державного управління вагомий, проте не спрямований на вдосконалення методів управління соціально-економічним розвитком сільських територій у сучасних умовах. Проблематика державного регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій потребує подальшого вивчення як на регіональному, так і на державному рівні.

Мета статті – дослідити особливості інструментів державного регулювання розвитку сільських територій та запропонувати основні напрями їхнього удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Сільські території відіграють важливу роль у процесі функціонування будь-якої держави. У середньому у світі сільські території займають 75% від загальної площі, де проживає 51% всього населення світу та виробляється 32% світового ВВП [15].

Однією з основних причин кризи в українському селі є втрата державою контролю над процесами його соціально-економічного розвитку. Найважливішою передумовою виходу з кризової ситуації є створення ефективної системи державного регулювання розвитку сільських територій України.

В основу методології реформування сільських територій необхідно

покласти інституціональний підхід, що включає систему принципів управління розвитком села, спрямованих на зміну базових складових сучасного сільського устрою, з урахуванням специфіки українських інститутів-умов; впливу через інститути-чинники; дій за допомогою інститутів-механізмів.

У цьому контексті сталий розвиток сільських територій базується на формуванні виваженої державної політики у поєднанні синергетичного потенціалу сільських територій (рис. 1).



Рис. 1. Формування державної політики в контексті розвитку синергетичного потенціалу сільських територій

Джерело: сформовано авторами

Головні інструменти регулювання розвитку сільських територій можна умовно розділити на три групи:

- акти, у яких закріплені основні засади функціонування сільських територій, зокрема Конституція України, Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність», «Про фермерське господарство», «Про особисте селянське господарство», «Про основні засади державної аграрної політики на 2015 р.», «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві»;

- документи стратегічного характеру, які складаються з відповідних програм, концепцій, у яких визначено основні засади організації і напрями розвитку сільських територій. Їх розробляють на макро- і мезорівнях. До

найголовніших належать такі: Єдина комплексна стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 роки, Стратегія сталого розвитку «Україна-2020», Концепція розвитку сільських територій до 2025 року, Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року, Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року;

- акти щодо поточних операції. Це найбільш чисельна група нормативних документів, що регламентують широке коло відносин. Їх розробляють на всіх рівнях управління розвитком сільських територій [1].

Значним кроком до формування значущої державної політики сільського розвитку стала Концепція розвитку сільських територій від 23.09.2015 р., яка окреслила пріоритети розвитку сільських територій та механізм підготовки аграрного та сільського сектору економіки до функціонування в умовах зони вільної торгівлі з ЄС [13; 14].

Держава безпосередньо регулює та забезпечує розвиток сільських територій шляхом упровадження інституційного середовища, організаційно-економічного механізму, фінансової, інформаційної підтримки та державної підтримки розвитку сільських територій.

Європейський Союз приділяє велику увагу розвитку сільських територій, оскільки у 27 країнах-членах ЄС частка сільських жителів становить 27,1% (згідно із класифікацією за щільністю населення), а переважно у сільській місцевості (згідно із класифікацією на регіональному рівні) проживає 20,1% від загальної кількості населення, а частка зайнятих у сільському господарстві коливається в межах 3-4% від загальної кількості зайнятих. Політика сільського розвитку в європейських країнах реалізується в рамках Спільної аграрної політики (далі - САП) ЄС [7; 13].

Протягом своєї еволюції САП ЄС поступово відходила від принципів, заснованих на територіальному поділі, переорієнтувавшись на підходи, пов'язані з територіальною координацією та компромісними рішеннями. Пріоритетами політики розвитку сільських територій ЄС на 2007-2013 роки були конкурентоспроможність, екологія та управління земельними ресурсами, багатофункціональне село та якість життя.

Спільна аграрна політика ЄС поєднує у собі елементи регуляторно-ринкової, цінової, зовнішньоторговельної та структурної політики. Оскільки в аграрній економіці галузеві та територіальні фактори інтегровані в одне ціле, поступово цілі САП ЄС перейшли від вирішення сільськогосподарських проблем до завдань розвитку сільських територій. Тому, говорячи про сучасну аграрну політику ЄС, потрібно розуміти, що вона формувалася і діє на засадах та в рамках регіональної, насамперед структурної, політики. САП ЄС у найширшому розумінні є напрямком загальної політики ЄС, спрямованим на:

- поліпшення правового регулювання відносин в аграрному секторі;
- удосконалення адміністративних відносин між відповідними установами та суб'єктами господарювання у сільському господарстві;

- прийняття економічно доцільних та ефективних нормативних актів, які сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності сільського господарства та розвитку сільських територій ЄС;

- сприяння подальшій лібералізації сільського господарства ЄС відповідно до вимог СОТ [6; 13].

Для соціально-економічного розвитку сільських територій України особливе значення має розробка та реалізація Державної цільової програми розвитку сільських територій України на період до 2015 року та Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року. Метою Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року є забезпечення сталого розвитку сільських територій, підвищення рівня життя сільського населення, захист навколишнього середовища, збереження природних, трудових та виробничих ресурсів, підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва [7; 8].

Планування та реалізація заходів із розвитку сільських територій здійснювалась із урахуванням Концепції Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року.

В Україні система політичних заходів щодо сільської місцевості формується відповідно до пріоритетних цілей, визначених державою, та з урахуванням інтересів конкретних регіонів.

Метою Концепції Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року (далі – Концепція) є підвищення рівня життя сільського населення, захист навколишнього середовища, збереження природних, трудових та виробничих ресурсів, підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва. Концепція передбачає план основних заходів для підвищення рівня життя сільського населення і розвитку сільських територій (табл. 1).

Основними критеріями оцінки стану соціально-економічного розвитку сільських територіальних громад для участі у галузевій Концепції є: адміністративно-територіальний устрій, соціально-демографічна ситуація, площа сільськогосподарських угідь, розвиток економіки, забезпеченість об'єктами соціальної інфраструктури, благоустрій сіл, наявність суб'єктів соціального обслуговування територіальних громад, екологічна безпека та забрудненість, наявність органів самоорганізації населення й об'єднань громадян, фінансове забезпечення розвитку місцевих бюджетів сільської територіальної громади, участь господарських суб'єктів у розвитку сільської територіальної громади [3; 12].

Розглянемо досвід реалізованих проєктів сталого розвитку сільських територій у розвинутих європейських країнах, що дозволяє виділити основні акценти, які в подальшому можливо буде реалізовувати в Україні (табл. 2).

Таблиця 1

План основних заходів із реалізації Концепції розвитку сільських територій

Зміст заходу	Індикатор оцінки результативності виконання
Підвищення якості життя сільського населення	
Надання державної підтримки для індивідуального житлового будівництва на селі та вдосконалення її механізмів	Розв'язання житлових проблем сільського населення та стимулювання закріплення молодих спеціалістів у селі. Будівництво (придбання) житла в сільській місцевості загальною площею 2246 тис. кв. метрів та забезпечення житлом 26,6 тис. сільських сімей; підключення до наявних комунікацій інженерних мереж 27 тис. житлових будинків
Розвиток мережі закладів охорони здоров'я та поліпшення медичного обслуговування	Забезпечення функціонування амбулаторій у кількості відповідно до встановлених нормативів забезпеченості мережею амбулаторій – підрозділів центрів первинної медичної (медико-санітарної) допомоги
Упровадження місцевих програм розвитку фізичної культури і спорту та пропагування здорового способу життя на селі	Формування традицій та мотивування до занять спортом як важливого чинника здорового способу життя та подовження його тривалості; оновлення матеріальної бази мережі спортивних споруд, яка функціонує на селі
Проведення перевірки стану автомобільних доріг, затвердження поетапного плану ремонтних робіт з урахуванням потреб екстреної медичної допомоги	Покращення транспортно-експлуатаційного стану доріг загального користування місцевого значення; покращення транспортно-експлуатаційного стану вулиць і доріг сільських населених пунктів
Розвиток соціальних послуг у сільській громаді	Надання мінімального базового комплексу соціальних послуг безпосередньо за місцем проживання (у громаді), що сприятиме розширенню доступності сільського населення до соціальних послуг та підвищенню рівня його життя
Організація розроблення та виконання регіональних і місцевих програм поводження з відходами, а також забезпечення виконання загальнодержавних програм	Кількість розроблених планів заходів у сфері поводження з побутовими відходами, їх виконання
Диверсифікація та розвиток сільської економіки	
Розроблення регіональних програм щодо поетапного заміщення традиційних енергоносіїв альтернативними джерелами енергії, використання твердого біопалива, зокрема для задоволення потреб підприємств комунального господарства та сільського населення	Запровадження альтернативних джерел енергії у побуті та виробничій сфері у сільській місцевості
Спрощення умов доступу сільського населення до фінансових ресурсів	Збільшення на 10 відсотків користувачів кредитними ресурсами
Створення реєстру інвестиційних програм і проєктів із розвитку сільських територій для врахування їх під час розроблення планів заходів щодо реалізації регіональних стратегій розвитку	Активізація сільських громад щодо реалізації проєктів розвитку територій, розроблених з урахуванням наявних унікальних природних, людських, культурних, історичних та матеріальних ресурсів
Удосконалення системи управління сільськими територіями	
Розроблення законодавчих та інших нормативно-правових актів щодо забезпечення комплексного розвитку сільських територій	Розроблення нових законодавчих та інших нормативно-правових актів щодо сприяння розвитку сільських територій та залучення програм міжнародної допомоги
Освіта та інформаційно-консультаційне забезпечення	
Сприяння розвитку інновацій шляхом розширення системи дорадництва у сільському господарстві; надання дорадчих послуг суб'єктам господарювання	Надання соціально спрямованих дорадчих послуг не менш ніж 90 відсоткам сільськогосподарських товаровиробників і сільського населення
Підготовка фахівців для розробки проєктів залучення міжнародної технічної допомоги для формування локальних проєктів розвитку сільських територій	Реалізація проєктів залучення міжнародної технічної допомоги для вирішення питань розвитку сільських територій

Джерело: сформовано на основі [9]

Таблиця 2

Європейський досвід проєктів сталого розвитку сільських територій

№ п/п	Основні складові	Характеристика програм
1	Комплексність	У проєктах розвитку розглянуті всі можливі види господарської діяльності, заняття якими може підвищити доходи сільського населення. Кожна пропозиція зі збільшення зайнятості та доходів всебічно обґрунтована з правової, економічної та соціальної позицій. Вирішення проблеми зайнятості та підвищення доходів узгоджено з вирішенням інших регіональних проблем та розвитком сільської території загалом.
2	Відкритість	При розробці заходів реалізації проєктів використовують методи інтерактивного (з участю населення) планування; досягнуті результати та проблеми всебічно висвітлюються в місцевих засобах масової інформації, обговорюються на сільських зборах, зустрічах із населенням; за підсумками цих обговорень у проєктах вносять відповідні коригування.
3	Широка участь населення	У процесі розробки і реалізації проєктів максимально використовуються знання, досвід та уявлення населення про найбільш ефективні шляхи забезпечення зайнятості та доходів, ураховуються особливості економічної й соціальної поведінки різних соціальних груп населення, забезпечується узгодження їхніх інтересів та намірів, спільні зусилля консолідується шляхом кооперації, розвитку місцевого самоврядування та діяльності громадських організацій.
4	Опора на місцеві ресурси	Досягнення цілей сталого розвитку сільських територій забезпечується, насамперед, за рахунок мобілізації місцевих фінансових, матеріально-технічних, соціальних та природних ресурсів, що і має першорядне значення для створення стійких механізмів забезпечення зайнятості та доходів. Але це не виключає використання зовнішніх джерел ресурсного забезпечення розвитку сіл.

Джерело: сформовано авторами за результатами дослідження

Одним зі шляхів ефективного забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій є фінансування соціальної інфраструктури населених пунктів. Основними джерелами фінансування функціонування соціальної інфраструктури у сільській місцевості є державний, обласний та районний бюджети, добровільні внески громадян та позабюджетні надходження [6; 16]. При цьому основна роль у формуванні фінансових ресурсів на утримання соціальної інфраструктури значною мірою відводиться місцевим бюджетам.

Концепція сталого розвитку сільських територій базується на реалізації певних принципів, які висвітлено на рис. 2.

Одним із шляхів соціально-економічного розвитку сільських територій є формування самодостатніх (зокрема у фінансовому плані) територіальних громад сільських територій. Так, зокрема, планується створення сприятливих умов для проживання населення на сільських територіях шляхом упровадження соціальних стандартів відповідно до європейських нормативів, розвиток об'єктів соціальної інфраструктури, сприяння створенню комунальних підприємств для побутового обслуговування сільського населення та благоустрою сільських населених пунктів, підвищення якості освітніх послуг, розвиток сільського аграрного туризму, народних промислів, підприємництва, розвиток органічного сільськогосподарського виробництва, організація оптових та роздрібних ринків сільськогосподарської продукції тощо [5; 15].

Реалізація Концепції повинна підвищити рівень зайнятості та збільшити доходи сільського населення, розвивати інженерну та соціальну інфраструктуру

сільських поселень і покращувати екологічну ситуацію у сільській місцевості. Витрати на реалізацію Концепції здійснюються за рахунок державного та місцевих бюджетів, а також сільських та селищних громад, приватних інвестицій. Крім того, буде залучена міжнародна технічна та фінансова допомога.

Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики, 2020, № 2

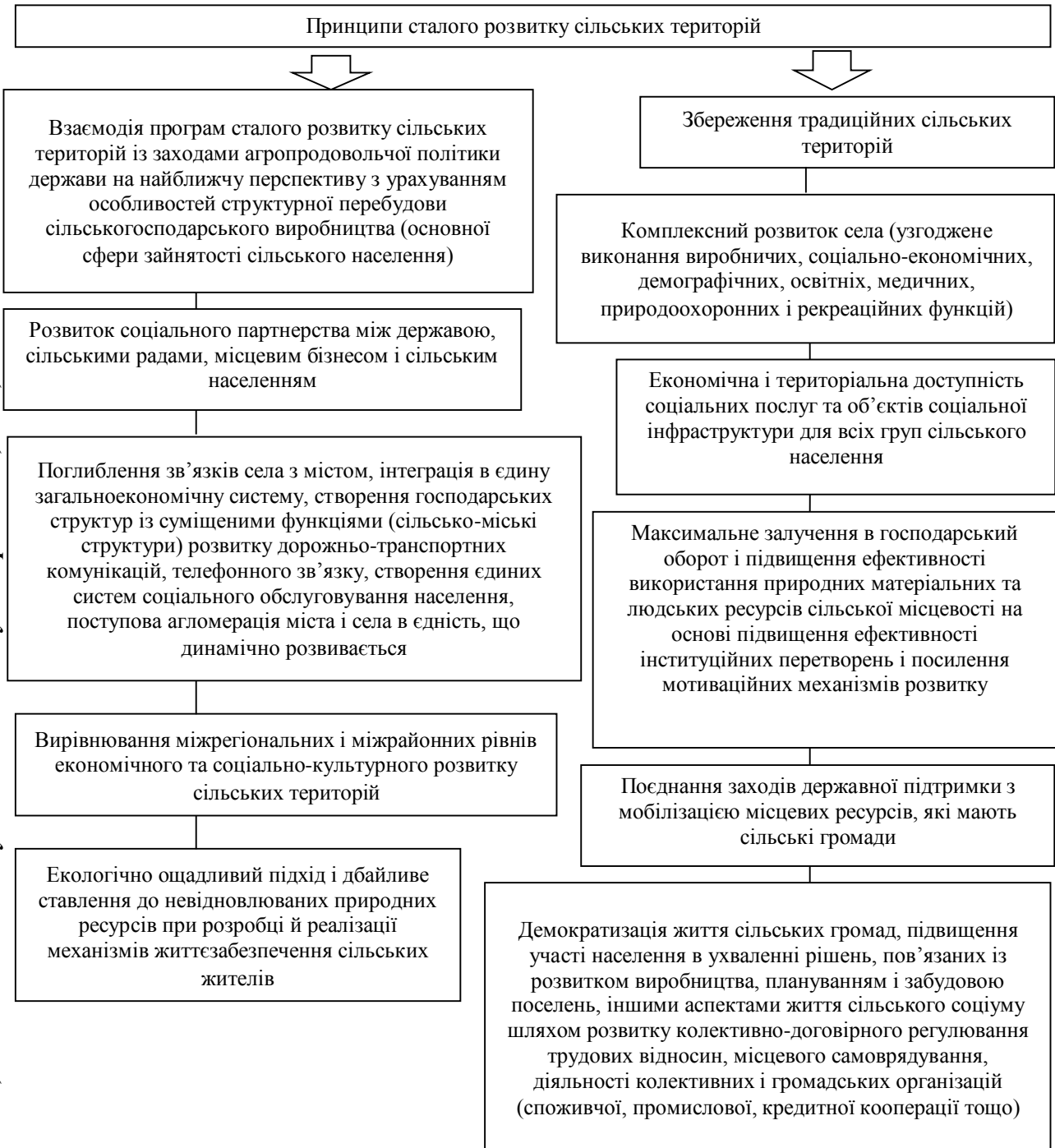


Рис. 2. Основні принципи концепції сталого розвитку сільських територій
 Джерело: сформовано на основі [2]

Із метою розробки чіткої стратегії сталого розвитку сільських територій пропонується відповідна програма, метою якої є визначення ключових

проблемних питань розвитку сільських територій у середньостроковій перспективі та підготовка комплексу економічних, правових та адміністративних заходів [2].

Кожен житель села чи міста має право на сучасну медицину та освіту, доступні та якісні адміністративні, комунальні, соціальні послуги, хороші дороги, чисті та освітлені вулиці. Але люди можуть впливати на якість цих послуг лише тоді, коли відповідальні за їхнє надання знаходяться поруч. Найближчими до людей органами влади є органи місцевого самоврядування: сільські, селищні міські ради та їх виконавчі комітети. Тому вони повинні мати широкі повноваження та достатні ресурси, щоб мати змогу вирішувати всі місцеві проблеми та нести за них відповідальність.

Із цією метою в Україні відбувається децентралізація – передача повноважень та фінансів від державної влади якомога ближче до людей – органів місцевого самоврядування. Реформа триває з 2014 року і вже має результати [4].

Державна політика України у сфері місцевого самоврядування ґрунтується на інтересах жителів територіальних громад та передбачає децентралізацію влади – тобто передачу великого обсягу влади, ресурсів та відповідальності від органів місцевого самоврядування місцевим органам влади. Ця політика базується на положеннях Європейської хартії місцевого самоврядування та найкращих світових стандартах зв'язків із громадськістю у цій галузі.

Законодавча основа радикальної зміни системи управління та її територіальної основи на всіх рівнях почала формуватися в 2014 році.

У квітні 2014 року уряд затвердив основний концептуальний документ – Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Після цього було затверджено План дій щодо його реалізації, який започаткував реформу.

Для реалізації положень Концепції та завдань Плану дій необхідно було, передусім, внести відповідні зміни до Конституції України, а також сформувати пакет нових законодавчих актів [4; 10]. За цей час основний пакет нових законодавчих актів уже сформований і діє, реалізуються пріоритетні законодавчі ініціативи. Прийнято закони про внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів України. Завдяки цим змінам відбулася фінансова децентралізація. Завдяки чому місцеві бюджети збільшились на 206,4 млрд грн.: з 68,6 млрд грн. у 2014 році до 275 млрд грн. у 2019 році.

Із прийняттям Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», розпочато формування дієздатного базового рівня місцевого самоврядування. У 2015-2019 рр. в Україні добровільно було створено 982 об'єднані територіальні громади (далі - ОТГ) (рис. 3, 4). До складу цих ОТГ входить близько 4500 колишніх місцевих рад. У ОТГ проживає 11 мільйонів людей. Такі темпи міжмуніципальної консолідації міжнародні експерти називають дуже високими.

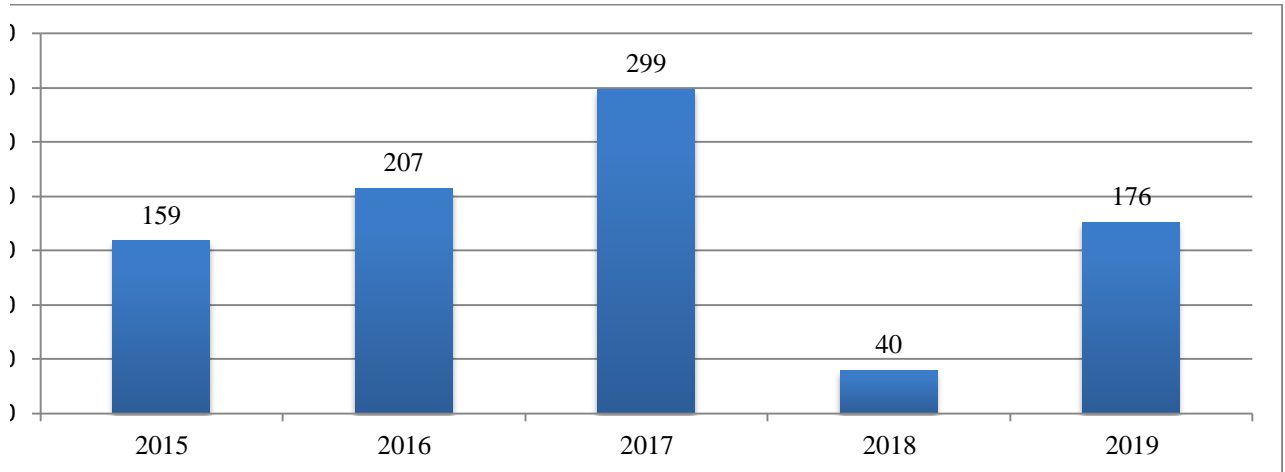


Рис. 3. Динаміка створення об'єднаних територіальних громад в Україні за 2015-2019 рр., одиниць

Джерело: сформовано за даними [10]

Закон також запровадив інститут старост в ОТГ, які представляють інтереси сільських жителів у раді громади. У селах ОТГ вже 3207 тисяч старост та виконуючих обов'язки старост.

У 2018 році об'єднані громади отримали майже 1,5 мільйона гектарів сільськогосподарських угідь за межами населених пунктів, що перебувають у комунальній власності.

Закон України «Про співробітництво територіальних громад» створив механізм вирішення спільних проблем громад: утилізація та переробка відходів, розвиток спільної інфраструктури тощо. На кінець 2018 року вже реалізується 530 угод про співпрацю. 1188 громад використали цей механізм.

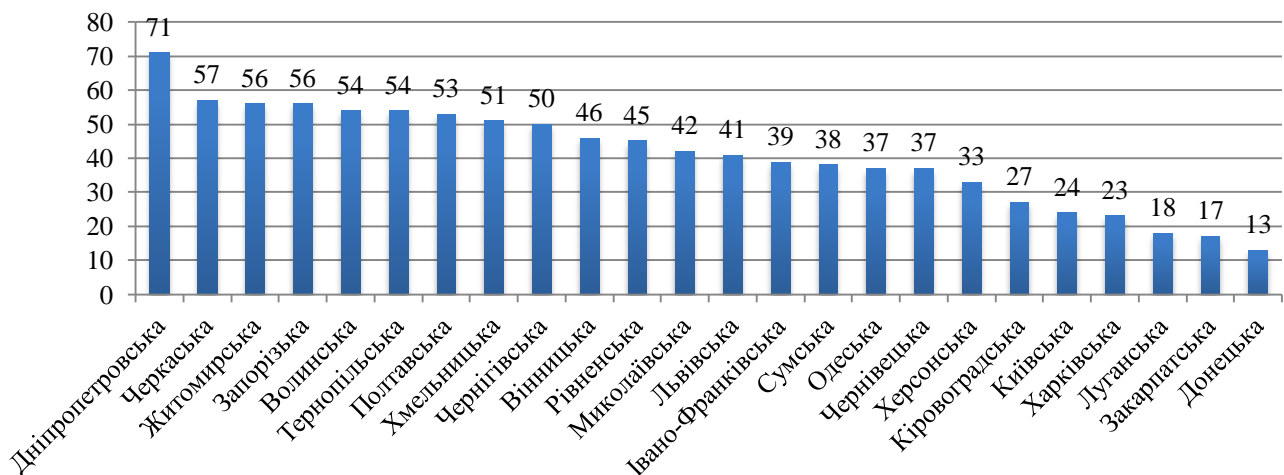


Рис. 4. Кількість об'єднаних територіальних громад в Україні станом на 18.02.20 р., одиниць

Джерело: сформовано за даними [10]

Завдяки дії Закону України «Про засади державної регіональної політики», державна підтримка регіонального розвитку та розвитку інфраструктури

громади за час реформи зросла в 41,5 рази: з 0,5 млрд у 2014 р. до 20,75 млрд грн. у 2019 р. Завдяки цій підтримці в регіонах та громадах було реалізовано понад 12 тис. проектів у 2015-2019 рр. [4; 10].

Серед пріоритетних напрямів державного регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій можна виокремити:

- удосконалення державного регулювання доходів у сільській місцевості, зокрема заробітної плати працівників сільського господарства, підвищення її рівня до середнього в країні;
- розробка та реалізація державних програм розвитку соціальної інфраструктури сільських територій, благоустрою сільських поселень;
- формування місцевими державними адміністраціями комплексних програм енергопостачання та енергозбереження у сільській місцевості;
- застосування програмно-цільового підходу як інструменту державного регулювання розвитку сільських територій [6; 11].

Державне регулювання є основним напрямком забезпечення сталого розвитку українського села та засобом забезпечення збалансованості економіки України.

Висновки. Державне регулювання процесів розвитку сільських територій має бути головним пріоритетом державної політики у векторі європейської інтеграції. Посилення важливості вирішення проблем сільських територій вимагає зміни орієнтації держави у напрямку підвищення інвестиційної привабливості сільських територій, запровадження структурної перебудови сільської економічної інфраструктури до збалансованого багатофункціонального розвитку, формування організаційно-економічного інструменту для управління ризиками та безпекою розвитку сільських територій.

Крім того, однією із головних умов ефективного функціонування місцевих бюджетів є забезпечення достатніх фінансових ресурсів на основі відповідної стабільної податкової бази для вирішення вищезазначених проблем. Маючи необхідну фінансову базу, органи місцевого самоврядування вирішують найважливіші завдання – задоволення потреб населення сільських територій.

Список використаних джерел

1. Алієва А. Державне регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій в Україні. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2016. Vol. 2. № 1. С. 12-20.
2. Гаркуша О.М. Державне регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2014. Вип. 2. С. 178-180.
3. Гончарук І. В. Досвід формування енергетичної автономії сільських територій: оцінка ролі кооперативів. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2020. № 1. С. 23-40.
4. Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/about> (дата звернення: 09.09.2020).

5. Калетнік Г.М., Мазур А.Г. Науково-теоретичні засади формування та розвитку людського капіталу в сільських територіях. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2016. №10. С. 7-25.

6. Калетнік Г.М., Мазур А.Г., Кубай О.Г. Державне регулювання економіки: Навчальний посібник. Київ : Хай-Тек Прес. 2011. 428 с.

7. Ковальчук С. Я. Функціональні напрями розвитку сільських територій у контексті зеленого зростання. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 7. С. 16-22.

8. Концепція Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року. Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <http://www.minagro.gov.ua/page> (дата звернення: 19.06.2020).

9. Концепція розвитку сільських територій на період до 2025 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 995/2015 від 23.09.2015 р. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80> (дата звернення: 17.08.2020).

10. Об'єднані територіальні громади. URL :<https://www.treasury.gov.ua/ua/kaznachejstvo-informuye/obyednani-teritorialni-gromadi> (дата звернення: 11.09.2020).

11. Перебийніс В. І., Гавриш В. І., Перебийніс Ю. В. Державне регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2014. № 1 (63). С. 79-84.

12. Про затвердження критеріїв оцінки стану соціально-економічного розвитку сільських територіальних громад, складу комісії та Положення про неї. Наказ Міністерства аграрної політики України від 22 черв. 2010 р. № 342. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN57677.html (дата звернення: 14.05.2020).

13. Situation and prospects for EU agriculture. European Commission Directorate-General For Agriculture And Rural Development. Economic analysis, perspectives and evaluations. 2010. URL: ec.europa.eu (дата звернення: 23.07.2020).

14. Смирнова С. М., Смирнов В. М., Богомаз А. О. Державне регулювання та забезпечення розвитку сільських територій у контексті "Leader". *Агросвіт*. 2019. № 18. С. 37-43.

15. Стегней М.І. Сучасні напрями забезпечення сталого розвитку сільських територій: європейський досвід і українські реалії. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 3(141). С. 125-133.

16. Харчук С. А. Соціально-економічний розвиток сільських територій: проблеми та шляхи вирішення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 12. С. 20-23.

References

1. Aliieva, A. (2016). Derzhavne rehuliuвання sotsialno-ekonomichnoho rozvytku silskykh terytorii v Ukraini [State regulation of socio-economic development

of rural areas in Ukraine]. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. Vol. 2. № 1. S. 12-20 [in Ukrainian].

2. Harkusha, O.M. (2014). Derzhavne rehuliuвання sotsialno-ekonomichnoho rozvytku silskykh terytorii v Ukraini [State regulation of socio-economic development of rural areas in Ukraine]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*. Vyp. 2. S. 178-180 [in Ukrainian].

3. Honcharuk, I. V. (2020). Dosvid formuvannya enerhetychnoi avtonomii silskykh terytorii: otsinka roli kooperatyviv [Experience in the formation of energy autonomy in rural areas: an assessment of the role of cooperatives]. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*. № 1. S. 23-40 [in Ukrainian].

4. *Detsentralizatsiia*. URL: <https://decentralization.gov.ua/about> (data zvernennia: 09.09.2020) [in Ukrainian].

5. Kaletnik, H.M. & Mazur, A.H. (2016). Naukovo-teoretychni zasady formuvannya ta rozvytku liudskoho kapitalu v silskykh terytoriiakh [Scientific and theoretical principles of formation and development of human capital in rural areas]. *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*. №10. S. 7-25 [in Ukrainian].

6. Kaletnik H.M., Mazur A.H. & Kubai O.H. (2011). Derzhavne rehuliuвання ekonomiky: Navchalnyi posibnyk. Kyiv : Khai-Tek Pres. 428 s. [in Ukrainian].

7. Kovalchuk, S. Ya. (2019). Funktsionalni napriamy rozvytku silskykh terytorii v konteksti zelenoho zrostannia [Functional directions of rural development in the context of green growth]. *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*. № 7. S. 16-22 [in Ukrainian].

8. *Kontseptsiia Derzhavnoi tsilovoi prohramy staloho rozvytku silskykh terytorii na period do 2020 roku*. Ministerstvo ahrarynoi polityky ta prodovolstva Ukrainy. URL: <http://www.minagro.gov.ua/page> (data zvernennia: 19.06.2020).

9. *Kontseptsiia rozvytku silskykh terytorii na period do 2025 roku*. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy № 995/2015 vid 23.09.2015 r. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80> (data zvernennia: 17.08.2020). [in Ukrainian].

10. *Ob'iednania terytorialni hromady*. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/kaznachejstvo-informuye/obyednani-teritorialni-gromadi> (data zvernennia: 11.09.2020) [in Ukrainian].

11. Perebyinis, V. I., Havrysh, V. I. & Perebyinis, Yu. V. (2014). Derzhavne rehuliuвання sotsialno-ekonomichnoho rozvytku silskykh terytorii [State regulation of socio-economic development of rural areas.]. *Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli*. № 1 (63). S. 79-84 [in Ukrainian].

12. *Pro zatverdzhennia kryteriiv otsinky stanu sotsialno-ekonomichnoho rozvytku silskykh terytorialnykh hromad, skladu komisii ta Polozhennia pro nei*. Nakaz Ministerstva ahrarynoi polityky Ukrainy vid 22 cherv. 2010 r. № 342. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN57677.html (data zvernennia: 14.05.2020). [in Ukrainian].

13. *Situation and prospects for EU agriculture. European Commission Directorate-General For Agriculture And Rural Development. Economic analysis, perspectives and evaluations.* 2010. URL: ec.europa.eu (data zvernennia: 23.07.2020). [in Ukrainian].

14. Smyrnova, S. M., Smyrnov, V. M. & Bohomaz, A. O. (2019). Derzhavne rehuliuвання та забезпечення розвитку silskykh terytorii u konteksti "Leader" [State regulation and ensuring the development of rural areas in the context of "Leader"]. *Ahrosvit.* № 18. S. 37-43 [in Ukrainian].

15. Stehnei, M.I. (2013). Suchasni napriamy zabezpechennia staloho rozvytku silskykh terytorii: yevropeyskyi dosvid i ukraïnski realii [Modern directions of ensuring sustainable development of rural areas: European experience and Ukrainian realities]. *Aktualni problemy ekonomiky.* № 3(141). S. 125-133 [in Ukrainian].

16. Kharchuk, S. A. (2015). Sotsialno-ekonomichnyi rozvytok silskykh terytorii: problemy ta shliakhy vyrishennia [Socio-economic development of rural areas: problems and solutions]. *Investytsii: praktyka ta dosvid.* № 12. S. 20-23 [in Ukrainian].

Відомості про авторів

КАЛЕТНИК Григорій Миколайович – доктор економічних наук, професор, академік НААН України, завідувач кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail: rector@vsau.org).

ЄМЧИК Тетяна Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри аграрного менеджменту та маркетингу, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail: Tana.Honcharuk@gmail.com).

KALETNIK Grygorii – Doctor of Economic Sciences, Professor, Academician of NAAS of Ukraine, Head of the Department of Administrative Management and Alternative Energy Sources, Vinnytsia National Agrarian University (21008, 3 Soniachna st., Vinnytsia, e-mail: rector@vsau.org).

YEMCHUK Tetiana - PhD in Economics, Associate Professor, Department of Agrarian Management and Marketing, Vinnytsia National Agrarian University (21008, 3 Soniachna st., Vinnytsia, e-mail: Tana.Honcharuk@gmail.com).

КАЛЕТНИК Григорій Николаевич – доктор экономических наук, профессор, академик НААН Украины, заведующий кафедрой административного менеджмента и альтернативных источников энергии, Винницкий национальный аграрный университет (21008, г. Винница, ул. Солнечная, 3, e-mail: rector@vsau.org).

ЕМЧИК Татьяна Викторовна – кандидат экономических наук, доцент кафедры аграрного менеджмента и маркетинга, Винницкий национальный аграрный университет (21008, г. Винница, ул. Солнечная, 3, e-mail: Tana.Honcharuk@gmail.com).